

103715

*fra
min fangelse fra 18 mai 1945
til 11. januar 1946. Arvidt Hylle*

Kristiansten fengsel.

Ved ankomsten til Kristiansten den 4de juni ble vi opstilt ute på gårdsplassen. Det var med spenning vi imøteså utviklingen. Før ankomsten var vi blitt avluset og fått anledning til å bade. Dette skjedde på Tavern. Tidligere tysk avlusningsanstalt i forbindelse med ett dampbad. Det smakte herlig. Vi var 18 fanger. Ved ankomsten til badet stilte Politiet seg opp med gever. Som rimelig stimlet det endel mennesker sammen for å beskue oss. Da vi kom ut av badet stilte vaktene seg opp for å "beskytte" oss. Publikum var meget rolige. Dette passet antagelig ikke vaktene. Etter at vi var plasert på en lastebil, med vårt habengutt, ble bile stående ca en halv time. Der skjedde imidlertid ikke andet enn at endel av publikum som jeg kjendte, kom fram til bilen og begyndte en helt hyggelig samtale om hverdagslige ting. De spurte hvordan jeg hadde det og om det var noe de kunne gjøre for meg. En av dem slengte også en sigarett opp i bilen. Da vaktene så at det hele ikke gikk etter opskriften var det ingen anden råd enn å kjøre. Vaktene som tok imot oss oppe på Kristiansten undersøkte oss og vi ble plasert i våre seller. På meg virket det faktisk som om jeg hadde fått friheten da jeg kom inn i sellen. Det var lyse rom med brisker. Vi var 5 mann i sellen. Vi hadde hver vår køje. Det var rent og pent. Vaktene så også ut til å være adskjellig bedre enn på Vollan. Verre var det jo umulig å bli. Hver morgen fikk vi høve til å vaske og stelle oss. Likelenes fikk vi bade engang hver uke. Vi fikk lufte tre kvarter hver dag. I førstningen bestod denne i gymnastikk under ledelse av en soldat. Senere ble imidlertid dett frafaldt. Slik gikk den første uken. Plutselig kom der en dag beskje om at vi skulde på arbeid. Endel av oss forsøkte og nekte. Dette fikk vi klar beskjed om at det ikke nyttet. Maten deroppe ble tilberedt på eget kjøkken av fangene sjøl. Sjef på kjøkkenet var imidlertid en politi. Denne utleverte rasjonerne til kjøkkenet. Serveringen og tilberedningen av maten var der intet å si på. Rasjonerne var imidlertid så små at vi faktisk sultet. Da vi så fikk beskjed om arbeide trodde flere av oss at det skulde bli høve til større rasjoner. Å arbeide på disse rasjoner vilde jo være mord. Da vi på en pen måte forespurte om dette fikk vi til svar at det var mere enn nokk mat. Likesom det vanlige "De som satt hoss tyskerne fikk enno mindre". Der ble uttatt en arbeidskommando på 20 mann. Vi ble opstilt på gårdsplassen og opropt. Der var frammøtt en avdeling soldater på 15 mann under ledelse av en som lydde navnet "Tito". En herre som hadde arbeidet på Ørlandet hoss Tyskerne. Han brølte og kommanderte og truet oss med alt mulig.

ble tildelt en skrape av vaktmesteren Follo. Av samtlige vakter var Buran den verste. Det var en ungdom som på ingen måte burde forstod sin stilling. Han hadde en pøbelaktig og utfordrende opptreden. Hans største fornøyelse var å egle seg inn på fangene. Skjeldsord og hån var han hel ekspert i. Han skroet til fangene over at han hadde sittet arrestert hos tyskerne og fortalte i øst og vest at han var kommunist. På grunn av sin opptreden skal han vissnokk senere også ha fått avskjed. Bror av Buran er frontkjemper og sitter på Følstad. Han var ikke medlem av N S. Da vi gjorde politmannen Buran merksam på dette, svarte han kynisk: "Til helvete med ham". Dette karakteriserer mannen best. Jeg fikk, etter en tids forløp, arbeide på kjøkkenet. Her var det adskjellig friere og en fikk anledning til å lese aviser o.l. Den første kjøkkensjefen skulde være en hel bølge. Han terroriserte fangene og forsøkte på alle måter og gjøre helvete hett for dem. Denne herre fikk også avskjed. Grunnen var at han var "N S medlem". Dette hadde han greid og holdt skjult. Han tenkte han skulde berge på at han var jævligst mulig mot fangene. Tilslutt var det en som varslet og han ble sjølsakt avskjediget straks. En annen av ~~fangevoktere~~ fangevokterne, Knudsen, var derimot nokså folkelig. Han var også N S medlem, men tross av at alle i N S er angivere, var det ingen som opplyste om dette. Han forsøkte også overfor fanger som ikke kjendte ham, å være litt morskt, men ble straks satt på plass. ~~Foruten~~ Foruten at at han hadde vært N S hadde han også vært medlem av By tinget likesom han var formann på Lade Flyplass enno mens krigen pågikk i Norge. En kann ikke si andet enn at hjemmefronten hadde greie på sine folk. Forsåvidt stod han i stil med de fleste fangevoktere. Mange av dem jeg så hadde vært i tyskarbeid og var villige redskaper for såvel dem som N S folk. De lå på maven for alle, bare det var penger å tjene. Typisk er det også at såframt en ba noen av vokterne om å skaffe seg litt mat eller tobakk, tok de på seg disse oppdrag. De tok imidlertid det de fikk inn sjøl. Fangene fikk som regel intet. I den tid jeg var på kjøkkenet på Kristiansten fengsel la jeg også merke til en sjofel ting. Fangene som var helt desperate av sult fikk ikke de tilmålte rasjoner de dager det var noenlunde ~~mat~~ mat. Om søndagerne var det kjøttsuppe. Samtlige vakter som var på vakt, kom da på kjøkkenet og spiste middag av fangenes rasjoner. Dette var så simpelt og sjofelt at det mangler sitt sidestykke. Det var de fanger som gråt av sult. Disse mennesker som hadde høve til å spise hjemme, undså &

seg ikke for å stjele av disses rasjoner. Ingen av oss turde å klage. Det vilde ha resultert i at en hadde fått vokterne enno verre. Det skal dog presiseres at vaktmesteren Follo var meget korrekt overfor fangene. Således var det ham som hindret politisoldaterne i å mishandle oss. Soldatfengslett som var i en barakke ved siden av fengslett, hadde gjennomgang gjennom vårt fengsel. De nyttet da høvet til å harselere og spytte på oss. Da vaktmesteren fikk kjennskap til dette, forbød han soldaterne å gå gjennom gangen. Enkelte av fangene ble også uttatt for å vaske gangen og sellene til de soldater som satt arrestert for fyll, tyveri o.l. Når en av oss kom inn i sellene til disse "kjempere fra Sverige" spyttet og sparket de oss. Skjeldsord og pøbeluttrykk forbigår jeg i taushet. Når vi hadde vasket for dem, spyttet de på gulvet eller fant noe skitt de kunne kaste for å få oss til å vaske på nytt. En dag fikk jeg således ikke spise før jeg hadde vasket så lenge som en av fant ut var nok. Det fengsel soldaterne satt i må en nesten kalde for parodi på ett fengsel. De gikk ~~da~~ kom når de ønsket. Selledørene stod åpne hele dagen. Sammen med vaktene hadde de ikke andet å gjøre enn å terrorisere oss. Det var også almindelig at de kløv ut vinduet om natten og kom tilbake om morgenen. Etter en måneds opphold på Kristiansten, ble jeg overført i ~~et~~ Kretsfengslett Kongens gate 35.

Den 3 juli 1945 kom jeg så til dette kulturpalass. Her ble vi ialt 25 stkr. plasert på to rom. Det var ganske rimelig med plassen. Det er alt det gode som kann sies om fengslett. Almindelig lus og vegglusa hadde tatt køiene i besiddelse da vi kom. Vi var dumme nokk til å tro at vi skulde greie å fjerne dem. Etter en par tre dagers forløp ga vi imidlertid opp det. Vi delte sengeplassen så godt vi kunne med husdyrene. Vaktene herute var for det meste kriminalforbrytere. Disse dirigerte og kommanderte oss hele dagen. Når en av disse forbrytere kom inn i sellen hadde vi ordre til å reise oss og stå rett. Vi skulde vise dem respekt som våre overordnede. De brukte kjøft og spurte om vi ikke hadde opdragelse. I tilfelle kunne vi få lære av dem. En av fengselsbetjentene, Olsen, stod ved siden av og følte seg stolt på disses vegne. Spesielt viss det var riktig noe grovkornet som ble servert. Det må dog i all anstendighets navn nevnes at disse forbrytere på ingen måte adskilte seg fra de lønnede voktere når det gjaldt opptreden overfor oss. Selvfølgelig var det hederlige undtagelser av vokterne. De gamle fengselsbetjenter optrådte helt korrekt overfor oss. Det var bare det sørgelige at disse

hadde lite og intet med å gjøre. Det var kriminalistene som var på kjøkkenet. Var det lite mat på Vollan og Kristiansten må en si at her var det enno mindre. Det var kriminalistene som bestemte hvor meget mat vi skulde ha. Når jeg idag tenker tilbake på at vi var 25 sultne mennesker som satt sammen og på hvilken fin måte vi greide å beherske oss overfor hverandre, kan jeg ikke andet enn å ~~beundre~~ beundre mine medfanger. Vi delte broderlig den lille mat vi fikk. Kraftige store bondegutter fikk ett lite fiskestykke og en liten potet. Det var hele middagen. Vi var faktisk like sultne etter vi hadde spist som før. Utsultet og slapp som vi var hadde vi allikevell humøret. Ukvemsord eller kringell forekom ikke. Vi forsøkte med litt underholdning og kåserier hver aften. Samholdet var helt ypperlig. Enkelte av oss hadde greid og få inn endel penger. Det var høve til å kjøpe skrå av kriminalfangene. Prisen var kr. 10.00 for en centimeter skrå. Likeledes kr. 10.00 for en brødskeive. For en rullet sigarett kr. 5.00. Såframt vi ikke hadde penger var det ett par sko for to centimeter skrå osv. Ganske bra priser. Går ut fra at det var godkjendte priser da det jo skedde innenfor fengslets mure. Vokterne var villige til å hente tobakk hjemme hos fangene. De fikk med seg brev for å få de forskjellige saker utlevert fra hjemmet til fangene. Jeg behøver vell ikke tilføye at de fikk sakene utlevert. Fangene fikk selvfølgelig ingenting. Det stjal vokterne. Fra den selle vi satt, så vi flere sukkersekk som stod i en gang. På den måned jeg satt der fikk vi ikke en eneste gang sukker, hverken i suppen eller på anden måte. Vaktmesteren som bodde i første etage med sin fammilje, hentet sukker hver dag. Flere ganger i store poser. Likeldes syntes vi ikke det var noe behagelig når hans fammilje stekte kjøtt og fisk under oss. Sultne som ravner hang vi i vunduet og søp inn duften fra kjøkkenet. Kanske var dette også en form for terror. Vaktmesterens døtre gikk over gårdsplassen med røket laks og deilig bondesmer. Vi satt og tygget på avisapir for å stille den verste sult. Da vi spurte vaktmesteren om tillatelse til å få inn tran, ble dette nektet oss. Jeg betenker meg ikke på å påstå at når det gjelder maten til fangene var der korupsjon tilstede. Hvem som har ansvaret for dette, eller fortjenesten på at vi intet fikk, kan jeg ikke uttale meg om. Etter hva jeg har hørt, skulde

vaktmesteren, av det offentlige, ha betaling pr. fange. Det er da nokså nere å anta hvorfor vi fikk ett minimum av næring og at vi overhodet aldri fikk sukker. Var noen av oss så ulykkelig å nevne noe om at det var lite mat, og at vi trodde at kriminalistern stjal fra oss, brølte han opp og truet oss med alt mulig. Vi hadde bare å holde kjeft. Vi fikk det vi skulde ha. Advokat Bauck, som satt som fange, hadde klaget. Som tak for dette ble han satt på selle og overført til Vollan. Vi andre lærte å holde kjeft. Jeg fikk engang inn en trøye. Det var fengselsbetjent Olsen med en kriminalist som adjutant som kom med den. Adjutanten bar trøyen og ropte opp navnet mitt. Han slengte trøyen i ansiktet mitt og gikk. Da jeg undersøkte den var den sprettet opp. Da Olsen senere kom opp spurte jeg ham hva dette betydde. Han ble rasende og brølte opp. Jeg skulde få for at jeg var så frekk og tiltalte ham uten og be om tillatelse. Han var inn til vaktmesteren og klaget. Jeg ble beordrett på selle av vaktmesteren, uten at jeg fikk anledning til å forklare meg. Vaktmesteren opplyste meg om at vakten hadde fundet 100 kroner i trøyen min. Senere har jeg erfart at der også var en pakke tobakk i den. Denne hadde selvfølgelig Olsen eller hans drabant stjålet. Jeg har no også min egen mening om disse 100 kronerne, såframt jeg ikke hadde spurt etter dem. Jeg kom på selle sammen med tre andre. En av dem var ikke medlem av N.S. Han var en grei kar. Han hadde det klart med en av vokterne. Denne besøkte hans familie jevnlig. Hadde med seg brev og alle gode saker. Tobakk var det nokk av. Betingelsen for at han gjorde dette var at han fikk halve av alt han hadde med. En vakker dag var han imidlertid borte. Han hadde hentet en mille sigaretter og forduftet. Hans navn var Buvarp. Han var fengselsbetjent med uniformshue. En dag ble jeg beordret til å vaske vaktrommet. Her satt det to hjemmefrontfolk med geverer. En av dem begynte å egle seg inn på meg. Kanskje du vil at jeg skal fortelle at du anga meg til N.S., sa han. Det var en bilreperator som jeg hadde kjøpt en varevogn av. En førsteklasse kjeltring. Han solgte meg en vogn under krigen for kroner fem tusen. Taksten var kr. 3.000.00 Det viste seg at vognen var helt ubrukelig og ikke i den stann den var lovet. Til meg opplyste han at taksten var kr. 5000.00 Da jeg ringte til ham for å be ham gjøre om handelen, nektet han dette. Isteden gikk han til Rogstads adjutant, Collin Nilsen, som han kjandte. Jeg ble innkaldt og fikk en halvendes overhaling av Nilsen på Rogstads kontor. Jeg måtte henvende meg til Fylkespersonalleder Odd Dahl for å få beskyttelse. Hadde jeg ikke kjendt ham hadde jeg sansynlighvis blitt arrestert. Hvem som var angiver er vellå ikke farlig å forstå

Hans navn ~~var~~ er Antonsen og han eier Voldsminde Bilrep.verksted. Da jeg svarte ham at jeg mere enn gjerne ønsket at han skulde anmelde forholdet og fortalte ham hva jeg syntes om ham, ble han meget spak. Den andre som satt der smilte og syntes og godte seg over at hans kolega og kampfelle ble satt på plass. Anonsen syntes det var for jævli at ikke også han skulde ha været utsatt for forfølgelse under krigen. Han hadde jo drevet reprasjonsverksted for tyskerne og da kunne det være bra å ta med at han hadde vært utsatt for forfølgelse av meg. Anonsen er en kjeltring og banditt likesom han hadde været tyskernes håndgangne mann under krigen. Før salget av bilen .var han dagstøtt hjemme hos meg. Han smisket og uttalte seg at han var nassist og holdt på tyskerne og N S, men vilde ikke melde seg inn foreløbig. Etter en måneds rekreasjonsophold i Kretsfengsel C ble jeg den 3de august overført til Falstad eller Ekne Fangeleir.

Vi ble plasert på lastebiler og med soldater på siderne på motorsykler bar det så indover. Det var strålende vær. Vi som hadde vært sperret inne ~~for~~ nød solen i fullt mon. Vi hadde røk og det skal sies at vi nyttet høvet. Personlig røkte jeg to esker sigaretter på turen, som varte i 3 timer. Ved ankomsten til Ekne ble vi opstilt på geled ute på gårdsplassen. Der stod vi sultne og i den brennende sol i tre timer. Leirsjefen Halvårson og viseleisjefen Solem, kom så ut og skrittet opp fronten. De gikk til hver enkelt og spurte hva de var og hva de kunne. De som var frontkjempere ble plukket ut og opstilt for seg sjøl. Etter at soldaterne hadde fått utløst litt galde, ble vi beordrett i badet. Etter badet fikk vi gå i spise salen hvor vi fikk spise middag. Denne bestod av fisk, poteter og suppe. Det smakte herlig. Tross det var i mindste laget, var det iallefall dobbelt så mye som vi var vant med i Kongens gate og på Kristiansten. Etter vi hadde spist ble vi anvist våre barakker. Forholdene på Ekne var helt anderledes enn i fengslene i byen. Det var to svære barakker til disposisjon for fangene. Disse var igjen opdelt i rom. Det rom jeg ble anvist var der plass til 24 mann i køier. Rommene var ikke låst, slik at fangene kunne gå og besøke hverandre på rommene. Det var likeledes høve til å gå innom det innhegnede gjerde på gården. Vi syntes det smakte nesten som friheten. Slapp og elendig som vi var , etter indesperringen og utsultningen, greide vi nesten ikke å holde oss på benene i lengere tid. Vi måtte sette oss.